

3^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

Ο Επίκουρος, ιδρυτής μιας από τις πιο σημαντικές φιλοσοφικές σχολές της ελληνιστικής εποχής, γεννήθηκε στη Σάμο το 341 π. Χ. από Αθηναίους γονείς. Έχοντας ταξιδέψει πολύ και έχοντας δημιουργήσει ενεργούς κύκλους σπαδών στη Λάμψακο και στη Μυτιλήνη, μετακομίζει στην Αθήνα γύρω στο 306 π. Χ. Εκεί ιδρύει μια αυθεντική φιλοσοφική σχολή και προσελκύει μεγάλο αριθμό μαθητών στον **Κήπο** του, έναν ιδιόκτητο χώρο έξω από τα όρια της πόλης, όπου συναντιούνται οι Επικούρειοι. Πεθαίνει το 271 π. Χ. Ο Επίκουρος παραδίδει μια φιλοσοφική ερμηνεία του κόσμου και του χώρου μέσα σε αυτόν που καταλαμβάνεται από τους ανθρώπους, και μέσα στις προθέσεις του είναι να μπορέσει να δώσει απαντήσεις στον αντικειμενικό σκοπό να καταφέρει κάποιος να επιτύχει και να έχει μια σταθερή και ευτυχισμένη ζωή. (*Η ιστορία της φιλοσοφίας Umberto Eco/Riccardo Fedriga τ. 2 σελ. 16,18, Το Βήμα*).

Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Α. Τι λέει το κείμενο:

1. ***Πώς συνδέεται η φιλοσοφία με την ευδαιμονία σύμφωνα με τον Επίκουρο; Τι προσφέρει στους μεγαλύτερους και τι στους νεότερους;***

Για τον Επίκουρο δεν υπάρχει κατάλληλη ηλικία για να ασχοληθεί κανείς με τη φιλοσοφία. Η επιδίωξη της σοφίας πρέπει να ξεκινά από την παιδική ηλικία και να συνοδεύει αλλά και να διαμορφώνει τον άνθρωπο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του.

Αυτό είναι πολύ σημαντικό για τον Επίκουρο, για τι η φιλοσοφία εξασφαλίζει σε όλους τους ανθρώπους την υγεία της ψυχής, πράγμα που είναι το μέσο για την επίτευξη της ευδαιμονίας. Όλοι οι άνθρωποι θέλουν να ζήσουν μια ευτυχισμένη ζωή και αυτό το θεωρούν υπέρτατο σκοπό τους, άρα από το μέσο που οδηγεί σ' αυτό, δηλαδή τη φιλοσοφία, δεν μπορεί να αποκλείεται κανείς ούτε νέος ούτε γέρος, αλλά ούτε φτωχός ή πλούσιος, δούλος ή ελεύθερος, πολίτης ή μη.

«Ο προτρεπτικός αυτός λόγος προς τη φιλοσοφία είναι, μάλλον για πρώτη φορά στην ιστορία της φιλοσοφίας, μια ανοικτή (στον αντίποδα της πολιτικής ή πνευματικής αριστοκρατίας) πρόσκληση σε όλους τους ανθρώπους: νέους και γέρους πρώτα, αλλά - μπορεί κάποιος να συμπληρώσει με βάση τα όσα γνωρίζουμε- και προς άνδρες και γυναίκες, ελεύθερους και δούλους, μορφωμένους και αμόρφωτους, πλούσιους και φτωχούς. Ίσως η μόνη διάκριση που υφίσταται να είναι ανάμεσα σε εκείνους που επιθυμούν να φιλοσοφήσουν και σε εκείνους που δεν επιθυμούν. Ωστόσο και οι τελευταίοι, αν ακούσουν την αληθινή (δηλ. την επικούρεια) φιλοσοφία και τον σκοπό της, θα προστρέξουν στο κάλεσμα της.» (*Γ. Ζωγραφίδης «Επίκουρος, Ηθική η θεραπεία της ψυχής» , ΤΟ ΒΗΜΑ σελ. 394*)

Ο νέος άνθρωπος με τη φιλοσοφία αποκτά ωριμότητα και σύνεση και έτσι ρυθμίζει τη ζωή του ορθά, ιεραρχεί τους στόχους του, απαλλάσσεται από την πλεονεξία, με αποτέλεσμα να μην βασανίζεται από την αγωνία για το μέλλον.

«Πάνω απ' όλα πάντως πρέπει κανείς να εφαρμόζει την πειθαρχία των επιθυμιών, πρέπει να μάθει να αρκείται σε αυτό που είναι εύκολο να αποκτήσει, σε αυτό που ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες της ύπαρξης και να μάθει να αρνείται ό,τι είναι περιττό. Συνταγή απλή που όμως επιφέρει μια ριζική ανατροπή του τρόπου ζωής: γεύματα λιτά, ρούχα απλά, απόρριψη πλούτου, τιμών και αξιωμάτων μια ζωή απόρριψης.» (*Pierre Hadot «Τι είναι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία σελ. 172 ΙΝΔΙΚΤΟΣ*)

Γι' αυτό αναφέρει στο κείμενο ότι ο νέος θα χαρακτηρίζεται από γεροντική ωριμότητα και δεν θα φοβάται το μέλλον, αφού δεν επιδιώκει τίποτα που να του προκαλεί άγχος και αδημονία και υπέρμετρες φροντίδες.

Από την άλλη στους ηλικιωμένους μεγάλη δύναμη έχει η μνήμη για τα περασμένα, αφού το παρελθόν είναι μεγαλύτερο σε διάρκεια από το προσδοκώμενο μέλλον. Οι αναμνήσεις λοιπόν, από μια συγκρατημένη ζωή, από μια σοφά βιωμένη ζωή θα γεμίζει ικανοποίηση τον άνθρωπο καθώς θα χαίρεται τα αγαθά που του χάρισε μια μετρημένη ζωή.

Ας προσέξουμε τις αντιστοιχίες:

νέος	γέρων
μήτε μελλέτω φιλοσοφεῖν	μήτε κοπιάτω φιλοσοφῶν
ἄωρος	πάρωρος
μήπω παρεῖναι τὴν ὥραν	παρעהλυθέναι τὴν ὥραν
μήπω τοῦ φιλοσοφεῖν ὑπάρχειν ὥραν	μηκέτι εἶναι (ὥραν)

Στην επόμενη όμως περίοδο προτιμάται **το χιαστό:**

νέω	γέροντι
τῷ μὲν[γέροντι] ὅπως γηράσκων νεάζη τοῖς ἀγαθοῖς διὰ τὴν χάριν τῶν γεγονότων	τῷ δὲ [νέω] ὅπως νέος ἄμα καὶ παλαιὸς ᾗ διὰ τὴν ἀφοβίαν τῶν μελλόντων
ο ένας ὥστε, καθώς γερνά, να παραμένει νέος μέσα στα αγαθά από ευγνωμοσύνη προς τα όσα έγιναν (μτφρ Γ. Ζωγραφίδης)	και ο άλλος, αν και νέος, να είναι συνάμα και ώριμος, καθώς θα είναι απαλλαγμένος από τον φόβο για όσα θα γίνουν. (μτφρ Γ. Ζωγραφίδης)
ο ένας για να μένει, κι όταν γερνά, νέος χάρη στα όμορφα πράγματα, καθώς με χαρά θα ανατρέχει στα περασμένα. (μετάφραση Ν. Μ. Σκουτερόπουλος)	ο άλλος για να 'ναι και ως νέος συνάμα γέροντας, καθώς δεν θα τον κυριεύει φόβος για τα μελλούμενα. (μετάφραση Ν. Μ. Σκουτερόπουλος)

« μήτε μελλέτω, μήτε κοπιάτω, φιλοσοφητέον, μελετᾶν χρή: Οι φράσεις αυτές έχουν τον έντονο δεοντολογικό χαρακτήρα (προστακτικές, ρημ. επίθετο –τέος, που δηλώνει το δέον, χρή +απαρέμφατο)· και ταιριάζουν στο γραμματειακό είδος: λόγος προτρεπτικός/διδασκτική επιστολή.» **Βασίλειος Μπετσάκος Εμπροσφωτικό Υλικό για τα Αρχαία Ελληνικά Γ' Λυκείου**

« Εφόσον η φιλοσοφία φέρνει την ευδαιμονία, είναι μια δραστηριότητα αναγκαία για κάθε ηλικία και διαρκώς επείγουσα. Η αδιαφορία προς τη φιλοσοφία καθυστερεί, αν όχι ματαιώνει, την πορεία προς τον σκοπό της ζωής. Αυτό αποτελεί πελοίτηση του Επικούρου, που θέλει ως κοινό για τις φιλοσοφικές του διδασκαλίες τον μέσο άνθρωπο. Ο νέος δεν έχει ολοκληρωμένη εκπαίδευση, άρα μπορεί να πλησιάσει τη φιλοσοφία αδέσμευτος ακόμη από τα βαρίδια της περιττής γνώσης (η άρνηση της παιδείας από τον Επικούρο γίνεται και εδώ φανερή), ενώ ο γέρος συνεχίζει να ζει μέσα στα αγαθά της φιλοσοφίας, εξασφαλίζοντας τις ευχάριστες αναμνήσεις του. [...] Η διαφορά του γέρου από τον νέο είναι ως προς τη βιωμένη ευτυχία. Αν ο νέος έχει την ελπίδα αλλά και τον φόβο, ο άλλος έχει τη μνήμη -βασικό όρο της επικούρειας ευδαιμονίας. Βλ. Επικούρος, *Κύρια δόξαι* XVII. Πρβ. *Επικούρου Προσφώνησις* 19, όπου ο γέρος, ξεχνώντας τα περασμένα αγαθά, γίνεται νέος». (Γ. Ζωγραφίδης «Επικούρος, Ηθική η θεραπεία της ψυχής», *ΤΟ ΒΗΜΑ* σελ. 395, 396)

2. **Για πολλούς φιλοσόφους της αρχαιότητας η ευτυχία (εὐδαιμονία) αποτελεί τέλος (απώτερο σκοπό) της ανθρώπινης ζωής. Ποια**

φράση της επιστολής επαληθεύει ότι το ίδιο ισχύει και για τον Επίκουρο;

Η φράση που δείχνει ότι και ο Επίκουρος, όπως όλοι οι φιλόσοφοι, επιδιώκει την ευδαιμονία και στόχος της φιλοσοφικής τους δραστηριότητας είναι να δείξουν τον δρόμο στους ανθρώπους προς αυτήν είναι η τελευταία του κειμένου: «*εἴπερ παρούσης μὲν αὐτῆς πάντα ἔχομεν, ἀπούσης δὲ πάντα πράττομεν εἰς τὸ ταύτην ἔχειν*»: όταν έχουμε την ευδαιμονία, έχουμε τα πάντα, όταν απουσιάζει από τη ζωή μας, κάνουμε τα πάντα, για να την κατακτήσουμε.

«Ο Επίκουρος αυτό θεώρησε και αυτό έζησε ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της ανθρώπινης ζωής: το «πώς μπορώ να είμαι ευτυχισμένος» δηλαδή ποια είναι η ιδανική μορφή ζωής που μπορώ να ζήσω. Και δεν ήταν ένα θεωρητικό ερώτημα. Την εποχή εκείνη οι φιλόσοφοι πίστευαν ότι μπορεί να απαντηθεί όχι μόνο στα λόγια αλλά και από την ίδια τη ζωή. Και το πρώτο βήμα ήταν η επιλογή της κατάλληλης φιλοσοφικής σχολής: όταν την επέλεγες, δεν επέλεγες απλώς μια μέθοδο να γνωρίζεις, ένα τρόπο να σκέφτεσαι ή κάποιες συγκεκριμένες γνώσεις· επέλεγες έναν τρόπο να ζήσεις.

Κορεσμένος από φιλοσοφικές συζητήσεις που δεν οδηγούσαν σε κάτι ωφέλιμο για την ανθρώπινη ζωή, ο Επίκουρος δεν δίστασε να διεκδικήσει για την φιλοσοφία τον ανώτερο δυνατό στόχο: να καθοδηγήσει τον χαμένο άνθρωπο μέσα από τις αντιξοότητες της προσωπικής και δημόσιας ζωής του, να κατακτήσει την ευτυχία εδώ και τώρα. Η φιλοσοφία δεν είναι απλώς μια μέθοδος που τη χρησιμοποιείς για τον σκοπό σου και μετά σου είναι άχρηστη· είναι ο δρόμος και το τέρμα μαζί. «Στις άλλες ασχολίες το αποτέλεσμα έρχεται αφού αυτές ολοκληρωθούν. Στην φιλοσοφία αντίθετα συνδυάζεται το τερπνό με τη γνώση. Η απόλαυση δεν έρχεται μετά τη μάθηση αλλά πάνε μαζί. [...]

Ο μόνος τρόπος ζωής που οδηγεί στην ευτυχία είναι ο φιλοσοφικός. Δεν είναι μια ζωή χαμένη στην ερημική γαλήνη των μελετών, αλλά μια άσκηση των αρετών στην χαρούμενη κοινότητα των φίλων.» (Κάλφας, Ζωγραφίδης «Αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι» σελ. 180, 190 ΤΟ ΒΗΜΑ)

Β. Ας εμβαθύνουμε στο νόημα του κειμένου

1. **Να σχολιάσετε σε μία παράγραφο εκατό (100) περίπου λέξεων την φράση του Επίκουρου: οὔτε γὰρ ἄωρος οὐδείς ἐστίν οὔτε πάρωρος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὀγιαῖνον.**

πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὀγιαῖνον: η φράση αυτή είναι παρμένη από την ιατρική: όπως κάθε άνθρωπος θεωρεί την υγεία του σώματος από τα μεγαλύτερα αγαθά και καθένας φροντίζει για αυτή με κάθε μέσο, έτσι και για τη ψυχή. Πρέπει κάθε άνθρωπος να έχει υγεία και να κάνει το παν για τη διατήρηση της ψυχικής υγείας και ισορροπίας. Ο λόγος του φιλοσόφου είναι θεραπευτικός και μπορεί να λειτουργήσει ως φάρμακο για την εξάλειψη της εσωτερικής ταραχής.

Αφού λοιπόν η υγεία της ψυχής είναι κάτι τόσο σπουδαίο, όσο και η υγεία του σώματος, κάθε άνθρωπος ανεξάρτητα από ηλικία, φύλο, κοινωνική θέση, καταγωγή, πρέπει να αναζητά όλα εκείνα τα μέσα που θα του εξασφαλίσουν αυτό το τόσο σημαντικό αγαθό. Η φιλοσοφία σύμφωνα με τον Επίκουρο, είναι το κατεξοχήν μέσον κατάκτησης της ψυχικής υγείας. Άρα δεν είναι κανείς ούτε ανώριμος (**ἄωρος**= **α** **στερ.** + **ῶρα** = **ο κατάλληλος χρόνος**= μήπω *ὑπάρχειν ῶραν / μήπω παρεῖναι τὴν ῶραν*) ούτε υπερώριμος (**πάρωρος**= **παρά** + **ῶρα** = **παρεληλυθέναι τὴν ῶραν / μηκέτι εἶναι τὴν ῶραν**) για την ενασχόληση με την φιλοσοφία που τον βοηθά για να κατακτήσει την ψυχική υγεία.

Αυτή η επιδίωξη πρέπει να ξεκινά από την πολύ νέα ηλικία. Ο νέος έχει όρεξη για τη ζωή, ορμητικότητα και δυναμισμό, η ασυγκράτητη όμως ροπή προς την ικανοποίηση άμετρων απολαύσεων θα προκαλέσει ανισορροπία και εσωτερική ταραχή. Η ενασχόληση με τη φιλοσοφία θα αποτρέψει το νέο από αυτό το λάθος και θα τον βοηθήσει να αποκτήσει υγιή και ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Από την άλλη ο ηλικιωμένος μέσα από τα χρόνια που πέρασαν έχει διαμορφωμένη εσωτερική ψυχική κατάσταση η οποία μπορεί να μην είναι η επιθυμητή. Πρέπει λοιπόν να αγωνίζεται συνεχώς να αποκτήσει ψυχική υγεία αναγνωρίζοντας τα λάθη του παρελθόντος αλλάζοντας τρόπο ζωής και αποκτώντας μια φιλοσοφημένη νοοτροπία, ώστε να εξασφαλίσει ήρεμο και γαλήνιο εσωτερικό κόσμο.